Het Inlichtingsnetwerk van Service Marc in de gewesten Hasselt en Leopoldsburg tijdens WO II

The story of Belgian espionage in the province of Limburg for British Intelligence during world war II

All Rights Reserved

© **A**lex A F **M**ARUT, **a**pril 2022

alex.marut@telenet.be

Genootschap voor de **S**tudie van de **T**weede **W**ereldoorlog in **L**imburg

Voorwoord

De geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog laat **A**lex **M**arut niet los.
De vele onopgeloste dossiers over een (moeilijk) verleden fascineren hem.
Als oud-politiecommissaris intrigeert **A**lex het speurwerk in archieven.
Hij wil veel weten.
Weten om anderen het belang van een te weinig gekend verleden te laten inzien.
Met een verbetenheid gaat hij op zoek naar de moedige inzet van die mannen en vrouwen voor wie engagement iets betekende.
Tot op een zolderkamer van een Hasselts college is hij op zoek naar een herinneringsteken dat zijn onderzoeksmateriaal ondersteunt.
De vele eindnoten in zijn werk bewijzen hoe grondig **A**lex zijn speurwerk wil ondersteunen.
Daardoor ontstaat een context die de lezer aangrijpt.

Auteur Alex A F Marut (1954), © foto Freddy Hamonts 21 september 2021

Na de lezing van deze bijzondere bladzijden weten we dat in de provincie Limburg tijdens de jaren 1940-1944 geschiedenis werd geschreven. Historie met veel tragedie en echte heldenverhalen.

Nu dat in Oekraïne weer onmenselijkheid in al zijn gruwel opduikt, leert deze oorlogsanalyse van een bijna **80** jaar oud wereldconflict wat taai verzet voor een volk kan betekenen.

© Roger Rutten, Genk 14 maart 2022

Roger Rutten (1941), © foto Alex Marut, september 2021

© **P**ublicatie van het **G**enootschap voor de **S**tudie van de **T**weede **W**ereldoorlog in **L**imburg

Het Inlichtingsnetwerk *Marc* in Hasselt en Leopoldsburg tijdens WO II

Deel 1 De gevangenneming van inlichtingsagent Léon Leynen te Hasselt

Léon Leynen is op 23 augustus 1909 geboren te Hasselt als jongste zoon van de likeurstoker Pieter Léonard Leynen en Anna Celestina Emelia Tilkin[1].

Hij was ongehuwd, sportief en advocaat van opleiding[2].
Tot aan het overlijden van zijn beide ouders woonde hij bij hen in te Hasselt, Luikersteenweg 121.
Léon Leynen was tijdens de bezetting - eind 1940 - aangesteld als substituut-procureur des Konings bij het parket in de rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt.

Bidprentje van Léon Leynen in het uniform van onderluitenant in het reservekader, ten tijde van de algemene mobilisatie in augustus 1939, collectie *Heemkundige Kring Alken* met dank aan Jaak Heeren

Halverwege de Tweede Wereldoorlog ontplooide hij verzetsactiviteiten in het Hasseltse spionagenetwerk *Service Marc*[3] van barones Anne-Marie de Heusch, alias *Mercure*[4].

Anne-Marie van den Bosch Sanchez de Aguilar, barones de Heusch

Léon Leynen werd op 31 juli 1943 door de *Feldgendarmerie* van Hasselt - in opdracht van de Duitse contraspionage[5] - gearresteerd om berecht te worden voor het *Kriegsgericht 681* te Hasselt.

Maar omwille van juridische restricties werd het hele dossier van het onderzoek op 21 maart 1944 overgemaakt aan de hoogste rechtsmacht van het *Derde Rijk*, waardoor de beschuldigden naar Duitsland overgebracht moesten worden[6].

Op 15 juli 1944 kantelde het Duitse beleid in België en werd de *Militärverwaltung* geleid door Alexander *Freiherr* von Falkenhausen[7] vervangen door de *Zivilverwaltung*, geleid door *SS-Führer der Abschnitt Flandern* Richard Jungclaus[8].
Vanuit het hoofdkwartier te Berlijn kwam het bevel om alle politieke gevangenen en gijzelaars die in de Belgische gevangenissen zaten, naar Duitsland te deporteren[9].

Wij beschikken over een kopie van de inbeschuldigingstelling[10] d.d. 28 juli 1944 die betrekking heeft op Léon Leynen en 15 medestanders van zijn verzetsnetwerk, dat in feite tot een proces had moeten leiden voor het *Volksgerichtshof* te Berlijn-Potsdam (D), opgesteld door openbare aanklager Ernst Lautz[11].

Roland Freisler (links) en Ernst Lautz, 1944

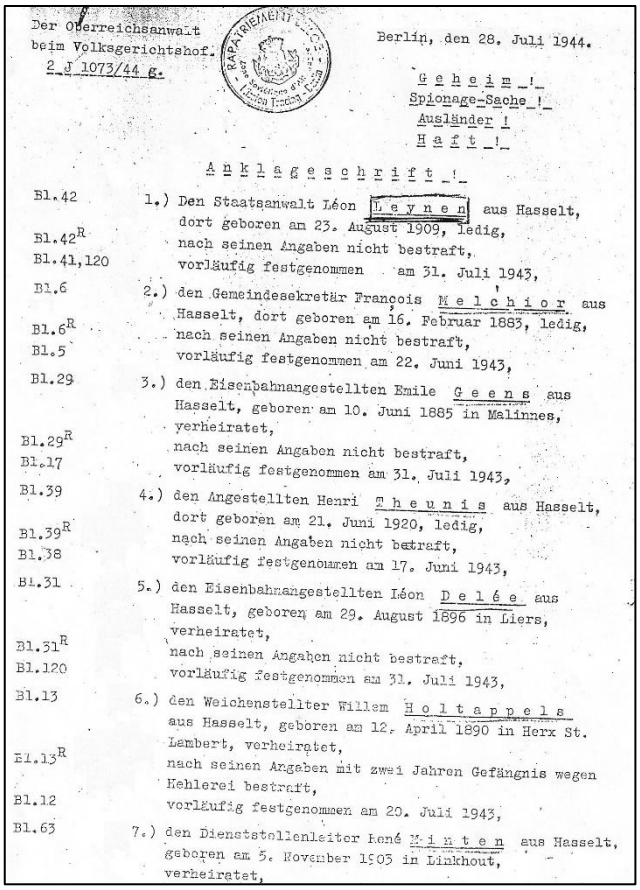

Der Oberreichsanwalt
beim Volksgerichtshof.
2 J 1073/44 g.

Berlin, den 28. Juli 1944.

Geheim !
Spionage-Sache !
Ausländer !
Haft !

Anklageschrift !

Bl.42 1.) Den Staatsanwalt Léon Leynen aus Hasselt,
dort geboren am 23. August 1909, ledig,
Bl.42R nach seinen Angaben nicht bestraft,
Bl.41,120 vorläufig festgenommen am 31. Juli 1943,

Bl.6 2.) den Gemeindesekretär François Melchior aus
Hasselt, dort geboren am 16. Februar 1883, ledig,
Bl.6R nach seinen Angaben nicht bestraft,
Bl.5 vorläufig festgenommen am 22. Juni 1943,

Bl.29 3.) den Eisenbahnangestellten Emile Geens aus
Hasselt, geboren am 10. Juni 1885 in Malinnes,
verheiratet,
Bl.29R nach seinen Angaben nicht bestraft,
Bl.17 vorläufig festgenommen am 31. Juli 1943,

Bl.39 4.) den Angestellten Henri Theunis aus Hasselt,
dort geboren am 21. Juni 1920, ledig,
Bl.39R nach seinen Angaben nicht bestraft,
Bl.38 vorläufig festgenommen am 17. Juni 1943,

Bl.31 5.) den Eisenbahnangestellten Léon Delée aus
Hasselt, geboren am 29. August 1896 in Liers,
verheiratet,
Bl.31R nach seinen Angaben nicht bestraft,
Bl.120 vorläufig festgenommen am 31. Juli 1943,

Bl.13 6.) den Weichenstellter Willem Holtappels
aus Hasselt, geboren am 12. April 1890 in Herx St.
Lambert, verheiratet,
Bl.13R nach seinen Angaben mit zwei Jahren Gefängnis wegen
Hehlerei bestraft,
Bl.12 vorläufig festgenommen am 20. Juli 1943,

Bl.63 7.) den Dienststellenleiter René Minten aus Hasselt,
geboren am 5. November 1903 in Linkhout,
verheiratet,

Ernst Lautz vormde een tandem met Roland Freisler, die de voorzitter was van het gevreesde *Volksgerichtshof* te Berlijn[12]. Alleen, er kwam voor Léon Leynen en de zijnen geen proces door de dreigende situatie van geallieerde bombardementen en de opmars van Russische en Amerikaanse troepenmachten. Voor de beschuldigden van spionage bleef er enkel dodelijke dwangarbeid onder inhumane omstandigheden in het regime van *Nacht und Nebel*[13] Uiteindelijk verdween Léon Leynen in de nevelen van de nazi-nachten en overleed hij omstreeks 8 februari 1945[14] in het SS-concentratiekamp Gross Rosen in Neder-Silezië[15].

Aan de hand van de gegevens van de openbare aanklager ontdekken wij de gedachtegang achter het repressieapparaat van de nazi's in verband met de Belgische weerstand[16].
In totaal werden 16 Limburgers tussen midden juni en eind september 1943 gearresteerd in opdracht van de Duitse inlichtingendiensten wegens spionage of verzetsactiviteiten in de omgeving van Hasselt, Diepenbeek en Leopoldsburg[17].

De Duitse lijst van de betichte inlichtingsagenten uit Hasselt

Uit de chronologie van aanhoudingen blijkt dat het net zich al sloot in het voorjaar van 1943 rond de Hasseltse spoorwegbeambten.

1 Henri Theunis (°Hasselt, 21 juni 1920), ongehuwd en bediende uit Hasselt.
Hij werd op 17 juni 1943 gearresteerd in Hasselt.

2 François Melchior (°Hasselt, 16 februari 1883), ongehuwd en gemeentesecretaris te Hasselt. Hij werd op 22 juni 1943 gearresteerd in Hasselt.

3 Willem Holtappels (°Sint-Lambrechts-Herk, 12 april 1890), gehuwd en wisselwachter bij de spoorwegen te Hasselt. Hij werd op 20 juli 1943 gearresteerd te Hasselt.

4 Léon Leynen (°Hasselt, 23 augustus 1909), ongehuwd en substituut-procureur te Hasselt. Hij werd op 31 juli 1943 gearresteerd in Hasselt.

5 Emile Geens (°Mechelen, 10 juni 1885), gehuwd en spoorwegbeambte te Hasselt. Hij werd op 31 juli 1943 gearresteerd in Hasselt.

6 Léon Delée (°Liers, 29 augustus 1896), gehuwd en spoorwegbeambte te Hasselt. Hij werd op 31 juli 1943 gearresteerd in Hasselt.

7 René Minten (°Linkhout, 5 november 1903), gehuwd en diensthoofd bij de spoorwegen te Hasselt. Hij werd op 21 september 1943 gearresteerd in Hasselt.

De lijst van de betichte weerstanders uit Diepenbeek, Diest en Leopoldsburg

Het verzetsnetwerk rond Leopoldsburg sloot zich sinds midden september 1943.

1 Henri Machiels (°Diepenbeek, 16 juli 1897), ongehuwd en ondernemer uit Diepenbeek. Hij werd gearresteerd op 2 september 1943 te Hasselt.

2 Henri Van Gompel (°Leopoldsburg, 3 november 1919), gehuwd en kelner te Leopoldsburg. Hij werd gearresteerd op 16 september 1943.

3 Theophil Lemmens (°Leopoldsburg, 21 oktober 1923), ongehuwd en kelner te Leopoldsburg. Hij werd gearresteerd op 20 september 1943.

4 Albert T. De Ryck (°Leopoldsburg, 26 februari 1918), gehuwd en handelaar te Leopoldsburg. Hij werd gearresteerd op 21 september 1943.

5 J. Marcel Torfs (°Leopoldsburg, 14 juni 1921), ongehuwd en spoorwegarbeider. Hij werd gearresteerd op 21 september 1943.

6 Fernand Van Bael (°Genk, 18 november 1921), spoorwegbediende. Hij werd gearresteerd op 21 september 1943.

7 Louis Felix Van Heel (°Leopoldsburg, 23 augustus 1922), gehuwd en kelner. Hij werd gearresteerd op 21 september 1943.

8 Jan Goris (°Hoogstraten, 8 augustus 1895), gehuwd en bediende. Hij werd gearresteerd op 15 oktober 1943.

9 Florent L. J. Dekeyser (°Bierbeek, 11 april 1897), gehuwd en politiebeambte (gendarmerie). Hij werd gearresteerd op 31 januari 1944.

Het inlichtingsnetwerk *Service Marc* van Léon Leynen te Hasselt

Léon Leynen had rechten gestudeerd aan de *Katholieke Universiteit* te Leuven en begon zijn carrière in juli 1934 als stagiair bij mr. Bolland in Verviers. Léon Leynen was van goeden huize, sprak zowel Nederlands, Duits als Frans. Hij was, net als zijn vader een verwoed jager en ruiter. In augustus 1934 verrichte hij zijn militaire dienstplicht en bij KB van 26 maart 1938 werd hij benoemd tot reserve onderluitenant bij de infanterie. Na zijn stage schreef Léon Leynen zich in als advocaat aan de balie te Hasselt, waarna hij op 30 juni 1938 benoemd werd

tot plaatsvervangend rechter in de rechtbank van Eerste Aanleg.
Op 10 mei 1940 was Léon Leynen gemobiliseerd en ingelijfd als reserveluitenant bij de Staf van het *2de Bataljon van het 20ste Linieregiment*[18] als adjunct van majoor Marcel Sodermans[19].

Na de capitulatie en demobilisatie werd Léon Leynen als bestuursattaché in dienst genomen bij de steenkoolmijn André Dumont te Waterschei, waar directeur-zaakvoerder Nestor Fontaine[20] de scepter zwaaide.

Ir. Nestor Fontaine, mijndirecteur NV André Dumont te Waterschei

Stilaan werd Léon Leynen actief om de Duitse bezetter tegen te werken vanuit zijn professionele positie.
Toen hij eind 1940 aangesteld werd als substituut-procureur bij het parket van procureur des Konings A. Massa te Hasselt, moest hij zijn baan bij de steenkoolmijn André Dumont verlaten.
Hij verhuisde naar de Ridderstraat 16 in Hasselt.

In oktober 1941 verzocht Léon Leynen zijn werkloze collega-advocaat Bert Aerts uit Schulen, om hem te willen vervangen op de steenkoolmijn van Waterschei en om verzetsactiviteiten te verrichten[21]. Het verhaal van Bert Aerts staat beschreven in zijn biografie *Advokaat in Nacht en Nevel*[22].

Bert Aerts (uiterst rechts) in de tuin van de familie Van Berwaer te Genk, Allerzielen 1942

Gaston Van Berwaer, Charly Loots, Odette van Berwaer, Wilfried Reynaert, Jeanine Van Berwaer, Roland Van Berwaer en Claire Van Berwaer

Collectie familie Van Berwaer, Genk

In januari 1942 werden er in Hasselt twee magistraten aangesteld, geen van de twee was een door de VNV voorgedragen kandidaat, wat bij hen kwaad bloed zette[23].
Advocaat Achiel Cornelissen uit Neerpelt[24], die slechts een korte carrière had gemaakt bij de *Algemeene SS-Afdeeling Limburg*, was in juli 1942 uit zijn functie ontheven vanwege frauduleuze praktijken. Uit zijn naoorlogse verklaring in 1946[25] zou blijken dat het *VNV Comité van de Nieuwe Orde* in de zomer van 1942 een dwingende nota had geschreven, bestemd voor de *Feldkommandantur 681* te Hasselt[26], waar dr. Zschacke de dienst uitmaakte, bevoegd voor politieke aangelegenheden[27]. Leopold Beckers uit Sint-Truiden was destijds een van de tolken[28] op het bureau van dr. Zschacke, die in een naoorlogse verklaring bevestigde dat advocaat Cornelissen in juni 1942 ook nog een lijst onder gesloten omslag had binnengebracht voor dr. Zschacke, met de namen van vermeende terroristen[29].
Volgens Achiel Cornelissen zou dr. Zschacke hem in vertrouwen genomen hebben om hem te adviseren.

In die geheime nota van het VNV - waarschijnlijk geïnspireerd op de circulaire d.d. 27 maart 1942 van VNV-gouwsecretaris Marcel Nuyts[30] -werd verzocht om tegen een aantal notabelen uit Hasselt dringende maatregelen te treffen, vanwege hun vijandigheid ten overstaan van de *Nieuwe Orde*. De goed onderbouwde informatie zou handelen over de leiders van subversieve organisaties, in drie categorieën onderverdeeld :

1. Leden van de *Christelijke Werken* te Hasselt :
Pieter Jan Broekx[31], volksvertegenwoordiger Rik Vaes[32], pater Verwimp[33] en de priesters Claes en Lauwers;
2. Logebroeders in de vrijmetselarij : vrederechter Frère[34], onderzoeksrechter Goffinet[35], procureurs Vandevelde en Massa;
3. Clandestiene pers en gerechtelijke kringen : Theelen[36], Olyff[37] en Leynen[38].

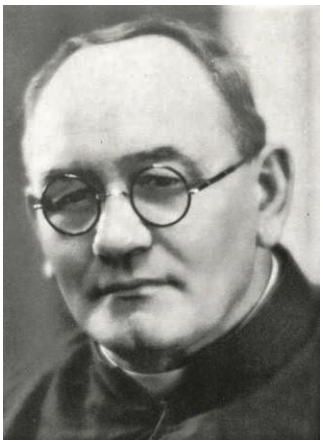

Priester Pieter Jan Broekx uit Hasselt

De opdracht, die uitging van het VNV luidde dat de *Feldkommandantur* de nodige maatregelen moest nemen die tot de aanhouding zou moeten leiden, zoniet zou het *Comité* zich tot de hogere overheid wenden.

Zwarte Brigade/DM leden in het SS opleidingscentrum te Sennheim-D in 1941 met leider Staf De Clercq (1) : Emiel Geurts (2) en Lode Huygen (4) uit Genk – Marcel Nuyts (3) uit Oostham

Medeondertekenaars van deze nota waren :
Theo Brouns, gouwleider van VNV-Limburg[39] - dr. Jozef Van Herck, sectorcommandant *Zwarte Brigade* - Huygen, namens de *Zwarte Brigade*[40] - Marcel Leyssens verantwoordelijke voor de kaderscholen[41] en onderwijzer Marcel Nuyts, gouwsecretaris VNV en banleider *Zwarte Brigade/Dietsche Militie* van het arrondissement Hasselt - Frans Ketels[42], namens het *Nationaal Socialistisch Jeugd Verbond* (NSJV).

Dr. Zschacke, die de gouwleider Theo Brouns niet erg genegen was, wilde niet ingaan op de eisen van het VNV. Korte tijd later zou dr. Zschacke verplaatst zijn naar Leuven. Volgens een verklaring van Lambert Swerts[43] - destijds vertaler in dienst van de VNV-provinciegouverneur Jef Lysens[44] en zijn kabinetssecretaris Theo Brouns[45] - zou de *Feldkommandantur* monseigneur Broekx op zeker ogenblik hebben willen aanhouden.

Gerard Romsée (links) en Theo Brouns

Ze hadden bij een gearresteerde stadsbeambte van Hasselt, die valse identiteitsbewijzen afleverde, een kopie van een brief gevonden waarin de weerstand Broekx verzocht om lid te worden. Theo Brouns zou er toen op gestaan hebben bij de *Feldkommandant* dat dit niet gebeurde[46].

Het *wishful thinking* van de VNV kwam in 1942 niet uit, maar in 1944 werd er wel een magistraat vermoord door het rivaliserende *DeVlag*.
In de nacht van 16 op 17 juli 1943 hadden SD-mannen uit Hasselt Theo Brouns tevergeefs willen oppakken[47].

Vrederechter Jean Pierre Frère en zijn echtgenote in hun villa op de Genkersteenweg te Hasselt (Bokrijk), collectie Maria Princen, Hasselt

In de nacht van 12 op 13 juli 1944 werd vrederechter Jean Pierre Frère[48] in zijn woning te Bokrijk op de Genkersteenweg vermoord door een commando van het *Veiligheidskorps* onder leiding van de beruchte *SS-Sturmbannführer* Robert Verbelen[49].

Het VNV blokletterde op 15 juli 1944 in zijn Limburgse krant *De Toekomst* :
"De heer Frère, 51 jaar oud, was zeer geacht bij de Hasseltsche balie. Men tast in het donker over de reden van deze laffe moord".

Een gedenksteen in het oude gerechtsgebouw van Hasselt aan de Havermarkt herinnert sinds 4 november 1950 aan de heldendood van de twee Hasseltse magistraten en inlichtingsagenten Jean Pierre Frère en Léon Leynen, © foto Alex Marut, Allerzielen 2008

De klopjacht op het Luikse inlichtingennet

Toen barones Anne-Marie de Heusch op 24 maart 1943 moest onderduiken[50] nam Léon Leynen de provinciale leiding van de inlichtingendienst *Marc* in Limburg van haar over.
Maar het net was al gespannen rond de spionnen van de Hasseltse spoorwegen, die met Léon Leynen correspondeerden in de *Service Marc*. In het resort Luik speelden zich ondertussen dramatische intriges af voor het Belgisch-Franse inlichtingennetwerk *Marc-France*, geleid door ingenieur Max Londot, alias *René (Bréchard)*, de leider van het Luikse netwerk[51].

Max Londot, inlichtingsagent in Luik

Max Londot[52] had een nauwe relatie met de kunstenares Ghislaine de Menten de Horne uit Elsene[53], die kapitein was van het *Armée Renseignement Action* (ARA).

Max Londot had in november 1942 een avontuurlijke knaap als koerier geworven, die de schuilnaam *'Bobby'* kreeg[54]. Wekelijks haalde die de spionageberichten van de sector VN/W op bij dr. André Mathy (VN/AR2) in Luik[55].
Op 10 maart 1943 bezorgde *'Bobby'* de correspondentie van *Marc* uit Luik aan ingenieur Pierre Moreau (VN/E) in Parijs, maar men werd daar onverwacht door de *SiPo* aangehouden, door toedoen van de Belgische collaborateur Adolph Manet[56], die voor de *Sicherheitsdienst* werkte. De *Sicherheitsdienst* praatte *'Bobby'* om tot collaboratie en op 12 maart 1943 werden te Brussel in de stomerij van Baugniet, een onderduikadres van *Marc*, enkele leden aangehouden, waaronder Claire Duysburgh[57], medewerkster van de pilotenhulplijn *Comète* en Pierre Depreter, gids van *Comète* en centrale leider van *Luc/Marc* in Brussel[58].
De inlichtingsofficieren Jean Van Schuerbeek[59] en Franz Biernaux[60] werden eveneens gearresteerd. Max Londot kon nog tijdig ontkomen[61].
Maar *'Bobby'* zorgde voor nog meer onrust en ditmaal in Luik, waar hij zijn opdrachtgever dr. André Mathy op 13 maart 1943 uitleverde aan de Duitse *Geheime Feldpolizei* bij de *Oberfeldkommandantur* 589 te Luik[62]. Hij werd, samen met 23 inlichtingsagenten van Service Luc/Marc uit de regio Luik, in de zomer van 1944 door het *Oberste Gerichtshof der Wehrmacht* in Halle an der Saale veroordeeld tot de doodstraf [63].
In Luik opereerde dubbelagent *'Willy'*, die sinds einde 1942 in opdracht van de *Geheime Feldpolizei* geïnfiltreerd was bij de *Service Luc/Marc* (VN/AR) in Luik. Dit leidde in juni 1943 tot een veertigtal arrestaties in de provincies Luik en Limburg[64], waaronder het netwerk van Léon Leynen.

Hasselt, *Place Léopold* met kiosk en Casino

Op donderdag 29 juli 1943 om 10 u deed de *Feldgendarmerie* te Hasselt[65], in opdracht van de *Geheime Feldpolizei 648* van Luik[66], een inval in het kabinet van substituut-procureur Gielen aan het Leopoldplein te Hasselt, om Léon Leynen te arresteren[67].
Hij werd korte tijd opgesloten in de Duitse afdeling van de gevangenis te Hasselt.

Daarna werd hij overgebracht naar de citadel van Luik, waar hij gedurende zeven weken werd vastgehouden en waar hij dagelijks ondervraagd, gemarteld en gefolterd werd. Hij mocht wel op 9 september 1943 een brief naar huis schrijven[68].

Citadel van Luik

In september 1943 werd Léon Leynen overgebracht naar de *Kriegs Wehrmacht Gefängnis* (KWG) in de Begijnenstraat te Antwerpen voor een detentie van zeven maanden. Van daaruit mocht hij op 9 februari 1944 een brief sturen naar zijn zus Maria[69].

Antwerpen, gevangenis in de Begijnenstraat

Op 6 april 1944 werd hij overgebracht naar de *Wehrmacht Untersuchungs Gefängnis* (WUG) Sint-Gillis, de doorgangsgevangenis van waaruit hij via de *Gare du Midi* gedeporteerd werd op 12 april 1944 naar het tuchthuis in Gross Strehlitz[70].

Gare du Midi, Sint-Gillis

In het tuchthuis van Gross Strehlitz werd de beschuldigingsakte aan Léon Leynen en zijn medebeschuldigden ter beschikking gesteld. Op 30 oktober 1944 werd Léon Leynen en vijf van zijn kompanen in plaats van naar het gerechtshof te Berlijn, naar het *Nacht und Nebel* concentratiekamp Gross Rosen gedeporteerd.

Het gerechtelijk dossier en de tenlasteleggingen

De aanklacht luidde dat de aangehouden betichten in de jaren 1942 en 1943 in het bezette Belgische gebied - meer bepaald in Hasselt, Leopoldsburg en omgeving - medewerkers waren geweest van een voor de Engelse inlichtingendienst werkende spionageorganisatie. Bijzonder is dat zij inlichtingen inwonnen over militaire spoorwegtransporten, voertuigen van de *Wehrmacht*, troepenbewegingen en militaire installaties, met de bedoeling deze verder te verstrekken aan de vijand, waardoor ze zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsspionage, volgens de *Kriegssonderstrafrechtsverordnung* (KSSVO)[71].

De militaire openbare hoofdaanklager verduidelijkte dat de betichten behoorden tot de spionagedienst *Marc*[72], die voor de Engelse inlichtingendiensten[73] werkte.
In de lijn Luik-Limburg opereerde de inlichtingendienst *Marc* onder de codenaam VN/AR.
In Hasselt lag de leiding in het begin van 1943 bij de stichtster Anne-Marie Eugenie, barones de Heusch uit Hasselt[74], die het provinciale codenummer VN/AR/223 gebruikte[75].
Haar inlichtingsagenten gebruikten onderverdelingen van deze code, aangevuld met een hoofdletter uit het alfabet. Hun *onderagenten* kregen daarbij nog een aanvullend cijfer of kleine lettercombinatie.

Hoofdaanklager Ernst Lautz zette vervolgens de verkregen bewijslast uiteen tegen de individuele betichten, waarbij enkel algemene hoofdzaken belangrijk blijken te zijn.
Wij schrijven de uit het Duits vrij vertaalde versie in cursief[76].

De aantijgingen tegen Léon Leynen en consorten

Léon Leynen *werd in februari 1943 door barones Anne-Marie de Heusch aangeworven voor de Service Luc/Marc in Hasselt[77]. Zijn opdracht zou erin bestaan hebben om inlichtingen in te zamelen betreffende aangelegenheden van de Duitse bezettingsmacht en die aan haar over te maken. Medio april 1943 nam Leynen de leiding over de Hasseltse spionagegroep over van de barones, die moest onderduiken. Charles, een leider van de Luikse groep[78], had instructies overhandigd via een brief van de barones, om de inlichtingsdienst verder te zetten.*
Leynen riep de agenten François Melchior[79], Henri Van Gompel[80], Léon Delée en Henri Machiels[81] van de groep Hasselt bijeen om hen te melden dat zij voortaan al hun inlichtingen aan hem moesten bezorgen, overeenkomstig de richtlijnen van Charles uit Luik.
Leynen ontving daarna de handgeschreven informatie van de inlichtingsagenten en onderagenten, waarop hij - onder zijn codenaam VN/AR/223B - berichten verwerkte op zijn schrijfmachine, die vooral handelden over de sterkte en de aard van het troepenpersoneel in Hasselt[82], Leopoldsburg en Helchteren, evenals over de lijsten van spoorwegtransporten.
Leynen verkreeg de medewerking van politieambtenaar Colemont[83] en met behulp van de gemeentebeambte Vreyens in Hasselt, trachtte hij onderagenten te werven uit de omgeving van Hamont, Lommel en Overpelt.
Begin juni 1943 staakte Leynen zijn spionage-activiteiten omdat Charles hem meegedeeld had dat leden van zijn organisatie waren aangehouden en verder werken onmogelijk zou zijn.

Het minder glorieuze einde van Limburgse verzetshelden

Na de landing van de geallieerden in juni 1944 werden de rechtszittingen van de Duitse strafrechtbanken afgeschaft. De aanhoudende bombardementen van de geallieerde luchtmacht op de Duitse steden maakte het de administraties ook nagenoeg onmogelijk.
De beschuldigde politieke gevangenen werden zonder enige vorm van proces naar vernietigingskampen van het type *Nacht und Nebel* getransporteerd.
Dit was het geval voor de 16 Limburgers, beschuldigd van oorlogsspionage voor de Britten.
Van de 16 inlichtingsagenten kwamen er 12 in Duitse concentratiekampen aan hun einde :

Jean Charles Emile Geens, Jules Florent Dekeyser, Léon Marie Joseph Felix Albert Petrus Leonardus Leynen, Henri Hubert Machiels, François J.J. Melchior en Fernand Van Bael stierven in Gross Rosen[84]; M.J. Léon Delée en Marcel Torfs stierven in Buchenwald; Henri Van Gompel stierf in Theresienstadt; Albert De Rijck stierf in *Mittelbau Dora*[85] te Nordhausen; Henri Theunis stierf in Blumenthal.

Moeilijke erkenningsprocedures

Het is aan de hand van de verklaringen onder eed van de overlevende getuigen, dat er na de oorlog nauwkeurig dossiers werden samengesteld door de *Staatscommissarissen bij het Ministerie van Wederopbouw* te Hasselt. Door inzage van kopieën uit deze dossiers, die geleid hebben tot de erkenning als politieke gevangenen, hebben wij een reconstructie kunnen maken van de gebeurtenissen. Geen van de Limburgse inlichtingsagenten kreeg een vermelding in het martyrium *Helden en martelaren*[86].

Hun namen werden wel vermeld in het *martyrologe* van de provincie Limburg in *Le Livre d' Or de la Résistance Belge* uit 1947[87] en in het *Gedenkboek van IAA*, uitgegeven in 2015. In het verdienstelijke boek van Fernand Strubbe over de inlichtingendiensten tijdens de periode 1940-1945 werden de namen van de 16 Limburgse inlichtingsagenten van *Service Marc* helemaal niet vermeld. Wij hebben met deze publicatie een lacune aangevuld.

Op de begraafplaats te Runkst, Hasselt staan de namen in steen gebeiteld van de betrokken Hasselaren : Emile Geens, Willem Holtappels, Léon Leynen en François Melchior op het monument van de politieke gevangenen, maar 12 gesneuvelde inlichtingsagenten kregen er geen gepast graf
© foto Alex Marut 13 januari 2020

In het Sint-Jozefscollege te Hasselt werd na de oorlog een gedenkplaat aangebracht voor de oud-leerlingen die het slachtoffer werden van de Tweede Wereldoorlog[88], waaronder Léon Leynen, François Melchior en zijn broer dr. Armand Melchior.

Wij konden de gedenkplaat op 7 maart 2022 opnieuw fotograferen op de zolder van het college, omdat die daar vanwege verbouwingswerken tijdelijk was weggeborgen[89]

Collage van oud-leerlingen van het Hasselts college, die tijdens WO II het leven lieten, collectie Frank Vanstreels

Op zaterdagvoormiddag 4 november 1950 werd in de zittingszaal van de correctionele rechtbank in het justitiepaleis te Hasselt een rouwplechtigheid gehouden voor twee magistraten :
substituut-procureur Léon Leynen en vrederechter Jean Pierre Frère, Limburgers die beiden tijdens de Tweede Wereldoorlog het slachtoffer werden van de nazirepressie.
Daarna werden voor hen afzonderlijke gedenkplaten onthuld in de grote wandelzaal[90].
In het bijzijn van vele prominenten, waaronder ook *monseigneur* Honoré Van Waeyenbergh[91], *rector magnificus* van de Katholieke Leuvense universiteit en provincieraadslid René Minten - die de concentratiekampen overleefde - onthulde Xavier Byvoet[92], voorzitter van de rechtbank te Hasselt, de plaat voor Leon Leynen.

Mr. O. Mestdagh, vrederechter te Sint-Joost-ten-Node en voorzitter van de *Vrederechtersbond*, deed hetzelfde voor de plaat van vrederechter Jean Pierre Frère. Rechter Xavier Byvoet hield een uitgebreide rede, die later integraal in het *Rechtskundig Weekblad* verscheen[93].

Havermarkt te Hasselt, 1950

De erkenningsprocedure voor overleden weerstanders als politieke gevangenen werd doorgaans bemoeilijkt door het ontbreken van hun exacte overlijdensdatum.
Daardoor moesten de nabestaanden een beroep doen op een gerechtelijke tussenkomst en geregistreerde verklaringen van overlevende medestanders na de bevrijding.

Voor Léon Leynen moest op 24 mei 1950 een akte van bekendheid opgesteld worden door Marcel Kemp, vrederechter van het kanton Hasselt[94], om het overlijden formeel vast te stellen. Die akte werd bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 2 juli 1949.
Daaruit moest blijken dat hij te Gross Rosen was overleden, hoogstwaarschijnlijk op 8 februari 1945, maar zonder officieel bewijs (*ab intestato*).

Uit verklaringen van de ooggetuigen René Minten op 3 mei 1950 en Henri Theunissen[95] - beiden uit Hasselt - was Léon Leynen bij de evacuatie door de SS-bewaking van het concentratiekamp Gross Rosen op 8 februari 1945 al verzwakt in de infirmerie opgenomen.

Gross Rosen ruïnes

Uit een schrijven van 4 mei 1949 inzake een naoorlogs onderzoek, uitgevoerd door Adolphe d'Hondt uit Wemmel - voorzitter van *Amicale des ex prisonniers politiques de Silésie*[96] - blijkt dat hij Léon Leynen gekend heeft ten tijde van hun detentie in Gross Strehlitz en later in Gross Rosen.

D'Hondt vreesde dat niemand van zijn, in het kamp achtergebleven lotgenoten, de evacuatie van 8 februari 1945 door de SS heeft overleefd.

In zijn brief beschreef Adolphe d'Hondt zijn bevindingen neer in het Frans, hierna vrij vertaald door ons in het Nederlands :
'De rechter bij de rechtbank van Swidnica-PL (voormalig Schweidnitz[97]) - die later de zaak van de kampcriminelen behandelde - en de Poolse politieke gevangenen en de mensen uit de buurt, waren allen formeel dat alle achtergebleven gevangenen na de evacuatie geëxecuteerd waren door de SS. De kameraden, die achterbleven in de infirmerie zijn geëxecuteerd en vervolgens verbrand. Zij die een nog beetje konden marcheren werden op de weg gejaagd om er afgeslacht te worden en vervolgens ter plaatse begraven te worden. Enkele lijken werden teruggevonden, maar geen enkele kon geïdentificeerd worden.
Alle documenten zijn vernietigd geworden, deels door de SS en de rest door de Russen die het kamp hebben bezet tot in 1948. Van de 120.000 in het kamp ingeschreven gevangenen zijn slechts 3.000 namen van hen teruggevonden op blaadjes, die ontsnapten aan de vernietiging. Geen enkele naam van een Belg kwam erop voor …'

In een attest d.d. 26 juli 1949 van de *Generale Dienst van Inlichtings- en Actie Agenten*, ressorterende onder het *Ministerie van Nationale Defensie* te Brussel, *Dienst SGARA*, werd erkend dat Léon Leynen behoord had tot een *Inlichtingen- en Actiedienst* en dat hij om die redenen op 29 juli 1943 werd gedeporteerd naar Duitsland, waar hij is overleden.
In een attest d.d. 29 november 1949 van de naoorlogse *Inlichtingendienst Marc*, behorende tot

de Staatsveiligheid bij het *Ministerie van Nationale Defensie* te Brussel, werd bevestigd dat Léon Leynen van december 1942 tot 29 juli 1943 sectorchef was geweest van de dienst inlichtingen.

De kwestie van de exacte dag van de arrestatie van Léon Leynen

Volgens de verklaring d.d. 4 mei 1950 van Charles Berrewaerts jr. uit Hasselt, echtgenoot van Marie Leynen - de oudere zus van Léon[98] - zou Léon Leynen gearresteerd zijn op 27 juli 1943 te Hasselt. Volgens de akte van beschuldiging, opgesteld door Ernst Lautz, werd Léon Leynen gearresteerd op 31 juli 1944.

Op 5 april 1950 boog de *Raadgevende Commissie voor politieke gevangenen* te Hasselt zich over het dossier 24.017 aangaande de erkenning van Léon Leynen, onder voorzitterschap van A. Colemont en secretaris E. Van den Branden. Besloten werd tot postume erkenning. Merkwaardig is evenwel dat men aanvaardde dat Léon Leynen al op 23 juli 1943 werd aangehouden te Hasselt.
Op 8 september 1950 sprak de *Aanvaardingscommissie voor politieke gevangenen en hun rechthebbenden* te Hasselt [99]zich uit over de postume erkenning van Léon Leynen als politieke gevangene. Deze commissie werd voorgezeten door magistraat Ludovic Ulrix[100]. De commissie poneerde de stelling dat Léon Leynen op 29 juli 1943 werd aangehouden te Hasselt. Diezelfde houding nam ook Xavier Byvoet, voorzitter van de rechtbank te Hasselt aan tijdens een rede uitgesproken in het gerechtsgebouw op 4.11.1950.
Ook de *Service Général des Agents de Renseignements et d' Action* (SGARA) bevestigde dat Léon leynen sinds 29 juli 1943 was gearresteerd.

De *Dienst voor Krijgsgevangenen* te Brussel bij het *Ministerie van Nationale Defensie* bevestigde op 21 januari 1954 dat Léon Leynen als reserveluitenant sinds 23 juli 1943 als krijgsgevangene kon worden beschouwd.

Maar wat maakt die datum nog eigenlijk uit; een heldhaftig man was belangeloos gestorven voor zijn ideaal. Zijn overlevende vrienden noemden hem
"Een Paladijn der christene naastenliefde".
De Latijnen schreven al :*"Aut vincere, aut mori"*.

Op 18 februari 1950 werd voor Léon Leynen te Hasselt in de Sint-Quintinuskathedraal een plechtige begrafenismis opgedragen[101].

Graf van de familie Leynen-Tilkin, Runkst-Hasselt
© Alex Marut, 13 februari 2022

Voor hun medewerking aan het research, mijn oprechte dank aan : Jaak Heeren, Alken, Freddy Hamonts uit Ulbeek, Roger Houbregs - Maurice Martens - Jef Muysers - Roger Rutten - Toon Vandenheede en Jan Zoons uit Genk, Henri en René Minten jr. - Jos Sterk - Karin De

Greeve en Frank Vanstreels uit Hasselt, Alexandre Bonnet uit Landen en Guido Gilissen uit Sint-Truiden. Mijn speciale dank gaat uit naar Maurice Thysen uit Koersel om mij inzage te verlenen in zijn uitgebreide verzameling van oorlogsarchieven en vakliteratuur en zijn eerlijk advies.

© Alex A F Marut **Genk**, 23 april 2022

---

[1] Bidprentje Pierre Léonard Leynen (°Hasselt, 26.9.1869 †Hasselt, 25.9.1941) uit Hasselt was getrouwd met Anna Celestina Emelia Tilkin (1866-1937) uit Kortessem. Hij stichtte aanvankelijk een jeneverstokerij op de Heksenberg in Kermt en stapte later te Hasselt aan de Molenpoort 4-6 in het familiebedrijf de brandewijndistillerie *De Palm*. Hij had nog twee bekende broers : de dichter Jef Leynen (°Hasselt, 21.5.1880 †Hasselt, 27.8.1936) en de veearts Louis Emile Leynen (°Hasselt, 14.10.1876 †Ukkel, 10.6.1951).
STERK, J., *De Tweede Wereldoorlog in Hasselt*, deel 1, Tienen, 2019, p. 58.
LEYNEN, P., *Familiekundige Kroniek Lynen-Leynen-Leijnen*, Het Oude Land van Loon, jg. 16/1961, p. 102.
Pierre Leynen was majoor van de Burgerwacht te Hasselt.
[2] Zijn oom Jef Leynen was oud-leerling van het Sint-Jozefscollege te Hasselt en had in Leuven ook rechten gestudeerd, maar geen eindexamens afgelegd. Jef Leynen was dichter en schrijver geworden.
[3] VERHOEYEN, E., *Le Service de renseignements "Marc",* deel 2, Cahier d'histoire de la seconde guerre mondiale, jg. XIV, 1991.
STRUBBE, F., *Geheime Oorlog 40/45*, Tielt, 1992, p. 79. De inlichtingendienst *Luc* werd in het najaar van 1940 georganiseerd door de ambtenaar van justitie te Brussel Georges Leclercq (1890-1943), André Cauvin (1907-2004) en kapitein Henri Bernard (1900-1987) van de *Koninklijke Militaire School*. De codenaam *Luc* kwam van zijn zoon Lucien Georges Leclercq, die tijdens de *Achttiendaagse Veldtocht* was gesneuveld.
THYSEN, M., *Gemeentebos Hechtel, executieoord geheime begraafplaats 1942-1944*, EPO 2019, p. 68.
In 1942 veranderde de naam in *Luc/Marc*, waarbij sabotages achterwege werden gelaten en de nadruk gelegd werd op spionage. Er werden contacten aangeknoopt met de groep *Zéro* uit Brussel die instondvoor de evacuaties naar Engeland en de uitgave van *La Libre Belgique*.
[4] Website Geneanet de Heusch.
MUUSSE, W., ENCKELS, R. en BUSSELS, M., *De familie De Heusch in de provincie Limburg*, Het Oude Land van Loon, jg. 16/1961, p. 168.
Anne-Marie van den Bosch Sanchez de Aguilar, barones de Heusch (°Argenteau, 9.7.1902 †Luik, 14.5.1993) was in 1921 getrouwd met Fernand Waldor Ludolphe Georges Marie baron de Heusch (1889-1967), majoor in het Belgisch leger. Zij woonden te Hasselt, Trekschuren.
VERHOEYEN, E., *Le Service de renseignements "Marc",* deel 2, l.c., p. 50.
Het netwerk *Marc* van *Mercure* omvatte in 1942 ongeveer 160 agenten en hulpagenten in Limburg. De barones woonde destijds te Hasselt, Wimmertingen op de Luikersteenweg 195 in de buurt van de familie Leynen-Tilkin.
[5] CHARLES, J.L., DASNOY, P. en DAENEN, E., *Rapporten van de Geheime Feldpolizei (1940-1944) België en Noord-Frankrijk tijdens de bezetting*, Antwerpen, 1974.
[6] De beweegredenen voor een veroordeling inzake spionage in de bezette gebieden, bestonden niet.
De beschuldigden moesten in Duitsland berecht worden.
[7] RUTTEN, M., *Oorlog in Limburg*, o.c., p. 31. Ernst Alexander Alfred Hermann von Falkenhausen (°Blumenthal, 29.10.1878 †Nassau an-der-Lahn, 31.7.1966) werd gedetineerd in *Prominentbarakken* van de concentratiekampen van Buchenwald en Dachau. In 1951 werd hij in België veroordeeld tot 12 jaar dwangarbeid wegens zijn aandeel in de massale jodendeportaties. In 1960 hertrouwde hij met de Belgische verzetsleidster Cécile Vent (1906-1977), die in Verviers de inlichtingsdienst *Tégal* had geleid.
[8] *SS-Gruppenführer* Richard Jungclaus (°Freiburg an der Elbe, 17.3.1905 †Zavidovici, 14.4.1945) werd aangesteld tot *Höherer SS- un Polizeiführer*. In september 1944 werd hij gedegradeerd tot *SS-Hauptsturmführer*

der Reserve Waffen-SS wegens het vroegtijdig vrijlaten van gevangenen in het kamp van Beverlo.
MARUT, A., *De familie Groenen-Bemelmans*, aflevering 2, De Rode Leeuw, jg. 52 nr. 4/2021, p. 135.
[9] VAN LAERE, S. en CRAENINCKX, F. en J., *Een klein dorp, een zware tol, Het drama van collaboratie en verzet in Meensel-Kiezegem*, Manteau, Tielt-Winge, 2004, p. 115.
[10] *Anklageschrift vom Oberreichsanwalt beim Volksgericht in Berlin d.d. 28.7.1944*, Ref. 2J1073/'44 g.
Dossier bevattende 11 pagina's betichtingen, opgesteld door de openbare hoofdaanklager Ernst Lautz.
Het bundel werd op 18.3.1949 via *Mission Tracing Berlin* in de Sovjet bezettingszone overgemaakt aan *Rapatriement Belge*. Kopie uit het archief van Maurice Thysen, Koersel-Beringen.
[11] VOSWINCKEL, P., *Geführte Wege*, Kevelaer, 2010.
Ernst Lautz (°Wiesbaden, 13.11.1887 †Lübeck, 21.1.1979) werd op 14.12.1947 tijdens een proces te Nürnberg (D) veroordeeld tot 10 jaar hechtenis, maar werd in februari 1951 al vrijgelaten.
[12] MÜLLER, I., *Furchtbare Juristen*, München, 1987.
Roland Freisler (°Celle, 30.10.1893 †Berlijn, 3.2.1945) zetelde als *Präsident* (voorzitter) van het *Volksgerichtshof* en stond bekend als de *razende nazirechter*.
ORTNER, H., *Hitlers beul*, Just Publishers, 2021, p. 209.
Roland Freisler overleed op 3.2.1945 tijdens een geallieerd bombardement op Berlijn.
[13] Voor de bestraffing van verzetslieden in de Duitse bezette gebieden tijdens WO II was door veldmaarschalk Wilhelm Keitel (1882-1946) een bijzonder strafrecht ontwikkeld. Dit kreeg zijn beslag in de *Führer Erlass* van 7 december 1941. Uit de twee beruchtste concentratiekampen die als *Nacht un Nebel* werden bestempeld : Gross Rosen in Silezië en Natzweiler-Struthof in de Elzas, keerden de meeste politieke gevangenen niet meer levend of ongeschonden terug. Zij die het overleefden vertelden slechts schoorvoetend hun ervaringen.
STIPPELMANS, P., *Mijn verhaal : razzia te Sint-Truiden 1943-1945*, ASP, 1991, opgetekend door Roger Vanbrabant, herdruk in 2012.
BNB-verzetsman Pierre Stippelmans (°Sint-Truiden, 22.1.1925 †7.5.2015) werd op 25.5.1943 door de *Feldgendarmerie* opgepakt, samen met zijn broer Fernand en 60 stadsgenoten.
RUTTEN, R., *De nazirazzia van 25.5.1943*, EPO, pp. 248 en 275.
Pierre Stippelmans werd op 2.1.1945 per trein naar het kamp in Gross Rosen getransporteerd en later nog gevangengezet in Dora Mittelbau en Bergen-Belsen.
HEYLEN, P. en VAN HULLE, M., *Getuigenissen uit de concentratiekampen*, Eeklo, 2005, p. 141.
Albert Geeraerts (°Saint-Nicolas, 17.8.1921 †Leuven, 6.5.2009) uit Beverlo, oudstrijders en verzetsman.
[14] S.A.Hasselt, *Burgerlijke stand, bevolking*, overlijden van Léon Leynen op 28.2.1945.
Inlichtingsblad van de rechterlijke politie Hasselt d.d. 29.4.1950.
[15] Het Silezische dorp Gross Rosen is sinds de herverdeling van 1945 de huidige gemeente Rogoznica in Polen. Het concentratiekamp Gross Rosen was een satellietkamp van Sachsenhausen. Op 14 februari 1945 werd het kamp bevrijd door het Rode Sovjetleger.
[16] RODEN, D., *Van aanhouding tot strafuitvoering, de werking van het Duitse gerechtelijke apparaat in bezet België en Noord-Frankrijk 1940-1945*, proefschrift BEG-CHTP nr. 22/2010.
RODEN, D., *In naam van het Duitse volk. Het Duitse krijgsgerecht en de openbare orde in bezet België (1940-1944)*, Thesis Universiteit Gent, 2015.
[17] RUTTEN, M., *Oorlog in Limburg*, o.c., p. 193.
SS Oberscharführer Konrad Käding, *Kriminal Oberasistent* bij de *Aussendienststelle Sicherheitsdienst* in Antwerpen had in april 1943 een *Nebendienststelle* van SiPo/SD opgericht in Limburg te Hasselt, aan de Havermarkt 25. Er waren een 12-tal Limburgse agenten in dienst.
BOUVEROUX, J., *Terreur in oorlogstijd*, Antwerpen, 1984, p. 65.
[18] Verklaring van Joannes Joseph Franciscus Carolus Berrewaerts (°Hasselt, 7.2.1898 †Hasselt, 20.7.1972) uit Hasselt, schoonbroer van Léon Leynen d.d. 4.5.1950 in een verslag opgesteld door Marcel Colémont, adjunct-commissaris van politie te Hasselt, gericht aan de staatscommissaris bij het *Ministerie van Wederopbouw* te Hasselt. Charles (*Carolus*) Berrewaerts jr. zette de jeneverstokerij *De Palm* te Hasselt verder na het overlijden van zijn schoonvader Pieter Leynen en woonde te Hasselt, Thonissenlaan 62.
Marcel Colémont (°Le Mans-F, 7.3.1918 †Hasselt, 8.5.1976) was onderwijzer tijdens de bezetting en een erkend weerstander door de sluikpers. Aan het einde van zijn carrière was hij adjunct-politiecommissaris te Hasselt.
[19] Website https://18daagseveldtocht.be/infanterie/eerste-reserve/20ste-linieregiment/
Het *20ste Linieregiment* was een reserveregiment van het *11de Linieregiment* uit Hasselt, dat gemobiliseerd was op 29.8.1939 te Cointe bij Luik. Op 10.5.1940 lag de reserve-eenheid in het kamp van Beverlo.
SODERMANS, P. en STERK, J., *Marcel Sodermans : militair van twee wereldoorlogen*, Hasselt, 2014.
Marcel Sodermans (°Hasselt, 15.7.1895 †Hasselt, 18.3.1951) eindigde zijn loopbaan als kolonel.
[20] X., *Markante figuur uit de Limburgse kolengeschiedenis ging heen, In memoriam Nestor Fontaine*, Het Belang van Limburg d.d. 27.3.1956. Nestor Fontaine (°Assenois, 5.6.1885 †Elsene, 26.3.1956), burgerlijk mijningenieur.

[21] MARUT, A., *Spionage in het bezet Genk tijdens WO II*, Heidebloemke Genk jg. 68 nr. 6/2009, p. 189.
RUTTEN, R., *Van Genk tot Mauthausen*, EPO, 2009, p. 205. Bert Aerts verbleef tijdens de eerste oorlogsjaren te Waterschei in de Herenstraat, boven de kruidenierswinkel van de familie Buckinx.
[22] AERTS, B. en DE MAN, J., *Advokaat in Nacht en Nevel '40-'45*, Amsterdam, 1972, p. 16.
advocaat Bert Aerts (°Schulen, 23.2.1915 †Lembeek, 30.7.1986) en confrater Jos De Man (°Roeselare, 31.3.1933 †Antwerpen, 3.5.2021) kenden elkaar als acteurs in de tv-serie *Beschuldigde, sta op !* van de BRT.
MARUT, A., *Pilotenhulp in Genk*, Ooggetuigen deel 2, Genk, 2011, p. 45.
VOS, L., *Bloei en ondergang AKVS*, Leuven, 1982.
Bert Aerts was een van de laatste voorzitters van het *Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond* (AKVS) te Leuven in de jaren 1935-'36. Hij schreef in de tijdschriften *Ons Leven*, *Universitas* en *Jong Volkse Front* tegen het Vlaams nationalisme.
[23] BOUVEROUX, J., *Terreur in oorlogstijd, Het Limburgse drama*, Kapellen, 1984, p. 31.
[24] RAEMAEKERS, J., *Uiteenzetting der zaak Achiel Cornelissen* d.d. 28.1.1947 nr. 1554/1944, krijgsauditoraat Hasselt. Achiel Hendrik Marie Cornelissen (°Grote Brogel, 22.2.1912 †Leuven, 13.2.1980) was sinds 1937 ingeschreven als advocaat aan de balie te Hasselt en hield kantoor te Genk en te Neerpelt. Hij was in december 1942 als V-Mann in dienst als agent bij het *Devizen Schutz Kommando* (DSK) te Antwerpen.
[25] Verklaring van Achiel Cornelissen d.d. 19.8.1946 aan de *Veiligheid van de Staat*.
[26] MASSIN, W., archief bewaard te Hasselt in POB.
Verklaring d.d. 19.8.1946 van dr. jure Achiel Cornelissen, die tot 27.4.1942 gouwleider was van de *Waffen-SS* en *Algemeene SS*, afdeling Limburg.
[27] Zschacke was een Duitse jurist, die niet erg nazigezind was en vijandig stond tegenover Theo Brouns.
In de kantoren van de *Feldkommandantur 681* te Hasselt in het provinciegebouw, waren nog drie andere juristen werkzaam : dr. Kraushar, bevoegd voor *Kempen-Bergbau* (de Kempische steenkoolmijnen); dr. Schermal, bevoegd voor het *Devizen Schutz Kommando*; dr. Mulbauer, bevoegd voor de *Propagandastaffel* van de *Propaganda Nebenstelle Hasselt*. Dr. Schramm was *Kriegsverwaltungschef* bij FK 681.
[28] Lode Decock uit Bilzen, Spurk, was eveneens tolk bij de FK 681 te Hasselt.
[29] Verklaring d.d. 23.1.1946 van Leopold Antoon Joseph Beckers uit Sint-Truiden aan substituut-krijgsauditeur Jean Raemaekers te Hasselt. Volgens de Duitse secretaresse juffrouw Debrand zou het gaan om de groep van verzetslieden rond de gewapende weerstander van het *Onafhankelijkheidsfront* Lucien Vanherle uit Zonhoven.
RUTTEN, R., *Wit & Zwart, verzet en collaboratie in een Vlaams dorp*, EPO, 2008, p. 160.
Lucien Vanherle (°Zonhoven, 15.7.1912) was sinds september 1941 medestichter van het communistisch gezinde *Onafhankelijkheidsfront* in Limburg, maar vooral actief in Genk (Waterschei). Hij was auteur van de sluikpers in bladen zoals *De Mijnwerker* en *De Waarheid*. Lucien Vanherle werd op 19 juni 1942 aangehouden en werd na scherpe ondervragingen in de gevangenis te Antwerpen als terrorist overgebracht naar de strafcompagnie in het kamp van Breendonk. Zijn eindbestemming werd het kamp Güsen bij Mauthausen.
[30] DE WEVER, B., *Greep naar de macht*, Lannoo Tielt, 1995, p. 582.
VNV-gouwsecretaris Marcel Nuyts stuurde op 27.3.1942 geheime onderrichtingen naar alle VNV-gewestleiders *om in elke Limburgse gemeente de personen te identificeren die een anti-VNV of anti-Duitse aannemen of die behoorden tot de Churchill-communistische strekking, teneinde dezen op het gepaste ogenblik onschadelijk te maken* (sic).
[31] VINTS, L., *P.J. Broekx en de christelijke arbeidersbeweging in Limburg 1881-1968*, KADOC-Studies 8, Leuven, 1989, p. 293. Pieter Jan Broekx (°Erpekom, 7.3.1881 †Hasselt, 3.10.1968), stichter van het ACV en de katholieke krant *Ons Limburg*. De ledenwerving was succesvol van 26.000 tot 36.000 tussen 1940 en 1944.
[32] Ibidem, p. 227. Petrus Henricus Vaes (°Helchteren, 27.10.1896 †Brussel, 30.12.1953) was christelijk vakbondsleider en propagandist geweest van het ACV te Hasselt, evenals Jef Deumens (°Eisden, 16.3.1890) in Neerpelt, die in 1932 als gemeenteraadslid werd verkozen te Hasselt. Rik Vaes werd in 1933 verkozen als volksvertegenwoordiger.
[33] Witte pater Hugo Verwimp (Antwerpen, 24.5.1918 †Antwerpen, 14.1.2009).
[34] Jean Pierre Frère (°Tongeren, 16.6.1889) was destijds vrederechter in de kantons Hasselt en Peer.
[35] Rechter Goffinet zetelde tijdens de repressieprocessen als voorzitter van de krijgsraad te Hasselt o.a. velde hij vonnis op 23.1.1945 tegen Frans Leo Ketels (°Dendermonde, 20.1.1920), NSJV-gouwleider te Hasselt en op 5.7.1946 tegen Lambert Swerts (°Hasselt, 13.4.1907), VNV-secretaris in het kabinet van gouverneur Jozef Lysens (1896-1950) en gouwleider Theo Brouns te Hasselt (Het Belang van Limburg d.d. 6.7.1946).
[36] Frans Jan Hubert Marie Theelen (°Tongeren, 24.6.1885 †Hasselt, 15.2.1971) was directeur en uitgever van de krant *Het Belang van Limburg* bij Concentra in Hasselt. Het VNV bedong van Concentra een akkoord dat het VNV op de drukpersen vanaf mei 1941 de Limburgse propagandakrant *De Toekomst* zou mogen drukken.
[37] François Olyff (°Rukkelingen, 15.6.1878 †Luik, 21.9.1954) was drukker te Hasselt en uitgever van de krant *Nieuw Limburg*.

[38] SCHRIJVERS, P., *De Toekomst; Het oorlogsweekblad van het Limburgse VNV*, Hasselt, 1987.
Werd hier verwezen naar substituut procureur Léon Leynen of naar journalist Hubert Leynen (°Overpelt, 17.4.1909 †Hasselt, 5.8.1997),voormalig hoofdredacteur van *Het Belang van Limburg*, die in 1936 ontslag genomen had bij *Concentra* om voor de rexistische krant *De Nieuwe Staat* in Brussel te werken ?
[39] Bidprentje collectie Patrick Broekmans, Genk.
Advocaat Theo Brouns (°Kessenich, 20.11.1911 †Hasselt, 28.3.1946) was getrouwd met Johanna Lamberigts.
[40] Lode Huygen (°Mopertingen, 25.6.1911) was gouwsecretaris van het Algemeen Nationaal Jeugdverbond (AVNJ) en werd in 1944 gouwcommandant werd van de *Dietsche Militie/Zwarte Brigade*.
Hij woonde te Genk, Molenstraat 35, maar verbleef veel in het *Vlaamsch Huis* te Zonhoven.
Hij werd op 4.6.1948 in Tongeren gefusilleerd.
[41] Marcel Leyssens was bedrijfsleider van de *Werkhuizen van Hasselt*.
[42] X., *Ketels kreeg de doodstraf*, Het Belang van Limburg d.d. 24.1.1945.
VANSTREELS, F., *Hasselt als rustplaats*, 2019, p. 78. Frans Ketels (°Dendermonde, 20.1.1920 †Luik, 7.5.1945) was gebiedsleider van de jeugdbeweging NSJV, de *Dietsche Blauwvoetvendels*.
Hij werd op 22.9.1944 door de rijkswacht opgepakt te Elen en overgeleverd aan de partizanen die hem naar Hasselt in het kasteel van Villers hebben gedetineerd.
[43] JANSSEN, D., *Lambert Swerts, een gouddelver*, Cahiers van de vzw KVLS, nr. 1/1991.
Lambert Swerts (°Hasselt, 13.4.1907 †Antwerpen, 21.7.1980) was een neef van Jozef Michiels, de stadssecretaris te Hasselt tijdens WO II. Lambert Swerts werkte in 1969 mee aan de uitgave van het boek *Theo Brouns, dagboek van mijn gevangenisleven*, 28 okt. 1944/28 mrt 1946, uitgegeven bij De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1969.
[44] SWERTS, E., *Mijn tienerjaren in oorlog en repressie*, Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 1994, p. 25.
[45] X., *Brouns voor den krijgsraad*, Het Belang van Limburg d.d. 28.5.1945.
Advocaat Theo Brouns (°Kessenich, 20.11.1911 †Hasselt, 28.3.1946) ontvluchtte Hasselt op 10.5.1945, samen met zijn hoogzwangere echtgenote, die onderweg van hun kind beviel.
[46] SWERTS, L., *Dagboek van een zware tijd (repressiejaren '44/50)*, Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1968, p. 50.
[47] BOUVEROUX, J., *Terreur in oorlogstijd*, o.c., pp. 38 en 39.
SS Oberscharführer Konrad Käding, hoofd van de SiPo/SD te Hasselt, koesterde een diepe haat tegen Theo Brouns en zou opdracht gegeven hebben aan een commando van SD-mannen om Theo Brouns 's nachts te gaan oppakken onder een drogreden, maar deze weigerde uit zijn huis te komen en de actie werd afgeblazen.
THYS, Th., *Overzicht van oorlogsactiviteiten*, Rapport van agent Theophiel Thys van de *SD Nebenstelle* Hasselt. Thys werd op 11.5.1948 tot de doodstraf veroordeeld door het krijgshof te Luik, samen met 11 medebetichten van de SD Hasselt. Hun doodstraffen werden nadien omgezet in levenslange hechtenis.
[48] MARUT, A., *De moord in 1944 op vrederechter Pierre Frère*, Bokkesprongen jg. 16 nr. 63/2010.
MARUT, A., *75 jaar na dato, een moordgetuige aan het woord*, Bokkesprongen jg. 25 nr. 4/2019.
Maria *Mimi* Princen (°Charleroi, 22.4.1921) was getuige van de moord op haar werkgever Jean-Pierre Frère in de nacht van 12 op 13.5.1944) in zijn villa te Bokrijk.
[49] Robert Verbelen (°Herent, 5.4.1911 †Wenen-Au, 28.10.1990), leider van het *Veiligheidskorps van DeVlag*.
[50] Afschrift van brief d.d. 1.6.1953 van Anne Marie Van den Bosch Sanchez de Aguilar, barones de Heusch als chef en kapitein ARA te Brussel, gericht aan politiecommissaris Hubrechts van Leopoldsburg.
Mogelijk verbleef de barones na 24.3.1943 met haar dochter Madeleine (1927-2021) te Elsene, Franz Merjaystraat 140.
[51] VERHOEYEN, E., *Inventaire 25, Archives Luc-Marc/Mill/Zéro*, CEGESOMA, Brussel 1991, p. 16.
[52] STRUBBE, F., o.c., p. 91 en Geneanet webiste. Max Londot (°Luik, 4.6.1911), alias René was landbouwkundig ingenieur. Hij was in de nacht van 24.6.1942 als spion gedropt te Roubaix.
[53] Marie Cécile Armande Ghislaine de Menten de Horne (°Elsene, 10.4.1908) trouwde na de oorlog op 28.11.1945 met Max Londot. Zij overleed te Elsene op 19.9.1995.
[54] STRUBBE, F., o.c., *Een omkeerbare knaap*, p. 113.
'Bobby' ontsnapte aan de dwang van de *Sicherheitsdienst* en vluchtte naar Spanje en Portugal, waarna hij op 8.2.1944 in Engeland aankwam en prompt werd gearresteerd. In januari 1949 werd hij door de krijgsraad te Brussel veroordeeld tot een levenslange hechtenis.
[55] VERHOEYEN, E., *Inventaire 25*, l.c., p. 6. André Mathy (°Luik, 23.8.1912).
Website Vereniging van oorlogswezen en politieke gevangenen (VOPGV) Brugge, Guldenboek van de Weerstand www.vopgv-brugge.com
[56] STRUBBE, o.c., pp. 89 en 238. Adolphe Manet, alias *Adolphe de Toulouse*, een voormalige onderofficier in het Belgisch leger, was een infiltrant in dienst van de *Abwehr*.
BROLET, F., *Bestand Abwehr/SiPo-SD*, veiligheid van de Staat, SOMA, Brussel dossier AA 1212/2005.
Marthe Gruslin was koerierster bij de *Abwehr* en werkte sinds 20.4.1942 voor de SiPo/SD te Luik met Adolphe

Manet samen om de weerstandsgroep *Sabot/Jusqu' Au Bout (JAB)* van Leopold Baron, alias *Villé*, te infiltreren.
X., *JAB een Belgische inlichtingendienst tijdens WO2*, Modest jg. 67 nr. 1/2019, p. 7
Website https://2de-artillerie.be Marthe Gruslin werd in 1945 gefusilleerd.
X., *Inventaris van het archieffonds dr. Georges Rhodius*, 21/1977.
Rapporten opgesteld door het *Consultatief Comité der Gevangenissen* (CCG) over de veroordeelden wegens inbreuk tegen de veiligheid van de Staat. In juli 1948 werd Adolphe Manet ter dood veroordeeld, maar door een genademaatregel ontsnapte hij aan de dood.

[57] Ibidem, p. 92. Claire Duysburg (°8.1.1899 †23.11.1980) was sinds oktober 1941 typiste bij *Service Marc* in Brussel en werkte onder de schuilnaam *Cousine*.

[58] Ibidem, pp. 83 en 88. Pierre Depreter (°1915) was vanaf februari 1942 de plaatsvervanger van Georges Leclercq van *Luc*. Zijn codenummer was VN/5 en zijn schuilnaam was *Cinq*.

[59] VERHOEYEN, E., *Le Service de renseignements "Marc"*, l.c., p. 40.
Jean Van Schuerbeek (°Molenbeek, 8.11.1920) alias *Joseph* (VN/7) was een gewezen onderofficier in het Belgisch leger. In maart 1942 werd hij als kapitein door *Service Marc* aangeduid om koerierdiensten te verrichten in Frankrijk. Hij was, samen met Pierre Depreter (VN/5) gedetineerd in de kazerne van Etterbeek toen die op 7.9.1943 gebombardeerd werd. Hij werd op 7.11.1944 onthoofd met de bijl.

[60] Franz Biernaux was kapitein van IAA/ARA onder *Service Marc* (VN/RK6). Hij stond op het punt te infiltreren bij de SiPo/SD.

[61] Ibidem, pp. 87 en 91. Max Londot (°Luik, 4.6.1911) was een reserve-officier geweest in het Belgisch leger en mijningenieur van opleiding. Na een training in de Britse spionagescholen werd hij geparachuteerd om op 24.6.1942 als luitenant IAA de leiding te nemen over het inlichtingsnetwerk *'Marc'* vanuit Luik.

[62] De Duitse archieven, inbeslaggenomen na de bevrijding door Amerikaanse troepen, over de organisatie van de Feldkommandanturen in België, bevinden zich in de nationale Franse archieven te Vincennes-F.
BEAUJOUAN, G. & C°, *La France et la Belgique sous l'occupation allemande 1940-1944*, Parijs, 2002, inventaire AJ40.

[63] Website https://www.rtbf/article/des-eleves -allemands-veulent-entretenir-la-memoire-de-résistants-liegeois-assassines-en-1944-rtbf.be

[64] VERHOEYEN, E., *België bezet 1940-1944*, Brussel, 1993, p. 275.
Het boek is een synthese van het BRT tv-programma *Boulevard*, dat in 12 delen werd uitgezonden.

[65] RUTTEN, M., *Oorlog in Limburg*, o.c., p. 112. De *Feldgendarmerie* was de militaire bezettingspolitie en was te Hasselt ondergebracht bij de *Feldkommandantur 681* die sinds 11.9.1942 onder bevel stond van *Oberst* Karl Helwig. Het kantoor van kolonel Helwig was gevestigd in het oude provinciegebouw te Hasselt.

[66] VINCENT, G., *La police secrète de la Wehrmacht dans la Province de Liège. Etude des activités de la Geheime Feldpolizei Gruppe 648 durant la Seconde Guerre mondiale*, UC Louvain, masterproef, 2019.
https://dial.uclouvain.be/memoire/ucl/en/object/thesis%3A21662

[67] De datum van 27.7.1943 correspondeert niet met de arrestatiedatum van 30.7.1943 die de Duitse magistraat Lautz in de beschuldigingsakte opgaf.

[68] Bidprentje Léon Leynen, drukkerij Ernest Roose, Hasselt met dank aan Guido Gilissen.

[69] Ibidem.

[70] Vanuit het tuchthuis Strehlitz (het huidige Strzelce Opolskie-PL) vonden regelmatig transporten plaats naar de concentratiekampen Gross Rosen en Mauthausen.

[71] *Verordnung über das Sonderstrafrecht im Kriege und bei besonderem Einsatz* (KSSVO) was een krijgswet van 17.8.1938, die een jaar later op 26.8.1939 van kracht werd na de publicatie in het *Reichsgesetzblatt*.

[72] STRUBBE, F., *Geheime oorlog 40/45, De inlichtings- en Actiediensten in België*, Lannoo Tielt, 1992.
De Belgische *Inlichtingen- en Actiedienst Luc/Marc* gebruikte de codeletters VN (*Vindictive/Nieport*).

[73] In het Verenigd Koninkrijk was onder de vleugels van de buitenlandse inlichtingendienst *Secret Intelligence Service (SIS)* in de *MI 6 section D* de *Special Operations Executive (SOE)* opgericht, die spionnen en marconisten dropte achter Duitse linies. Het bekendste centrum was Bletchley Park in Zuid-Engeland, waar de decoderingsdienst gevestigd was die het Duitse *Enigma*-coderingssysteem ontmantelde.

[74] COECKELBERGS, R., *De Inlichtings- en Actiediensten, een buitengewoon voorbeeld van burgerschap*, website *Koninklijke Unie der Inlichtings- en Actiediensten* De Inlichtings- en Actiediensten - KUIAD VZW (google.com)

[75] STRUBBE, F., *Geheime oorlog 40/45, De inlichtings- en Actiediensten in België*, o.c., p. 92.
Anne-Marie Eugenie Vandebosch Sanchez de Aguilar, barones de Heusch (°Argenteau, 9.7.1902) werkte onder het pseudoniem *Mercure* in de centrale van de *Service Luc/Marc* en had de graad van kapitein bij de *Inlichtings- en Actie Agenten* (IAA). Zij was in 1921 gehuwd met Fernand W. L. de Heusch de Schalkhoven (1889-1967).

[76] Er bestaat een officiële en gewaarmerkte vertaling van het dossier in het Nederlands door G. Pootmans, onderbureelhoofd-vertaler.

[77] COEKELBERGS, R., VANDECASTEELE, R. & C°, *Gedenkboek Inlichtings- en Actie Agenten*, 2015.
Léon Leynen kreeg de officierengraad van luitenant bij *Marc*.
[78] Ibidem, p. 265. Onder het pseudoniem *Charles* gingen verschillende Belgische inlichtingsagenten schuil : de Vlaamse SOE-agent Gaston Charles Aarens (°Kessel-Lo, 30.12.1920 †Brandenburg an der Havel (D), 4.12.1944), die aangehouden was op 30.3.1942.
FACHE, A., *Alias Marc Leman, Service de renseignements militaire belges 1940-1945*, Tielt, 2003.
Voor de organisatie *Bravery* in de sectie *Max/Charles* werkte de elektricien Albert Barret onder het pseudoniem *Charles* als spion bij de *Deutsche Reichsbahn*, met contactpersoon Emile Ducat in Luik.
[79] RUTTEN, M., *Oorlog in Limburg, markante feiten*, Tongeren, 1995, p. 118.
François Melchior uit Hasselt gebruikte de codenaam VN/AR/223A.
[80] Ibidem. Henri Van Gompel uit Leopoldsburg gebruikte de codenaam VN/AR/223/B1.
[81] Ibidem, p. 114. Henri Machiels uit Diepenbeek gebruikte de codenaam VN/AR/223/D.
Ibidem, p. 123. Zijn broer Victor Machiels uit Diepenbeek gebruikte de codenaam VN/AR/223/D2.
[82] RUTTEN, M., *Oorlog in Limburg*, o.c., p. 114.
Léon Leynen en Henri Van Gompel stelden op 28.5.1943 een rapport op over de militaire bezetting in Hasselt, zoals de effectieven van : de 125 onderofficieren van de *Feldgendarmerie* bij *Feldkommandantur 681*, de 100 manschappen in de Herkenrodekazerne, de 300 infanteristen in de nieuwe kazerne (*Feldpost* 21.530), de 46 manschappen in de Witte Nonnenkazerne (*Feldpost* 4.8511 D) en de 60 manschappen van de spoorwegtroepen voor de bewaking van het station te Hasselt.
[83] Joseph Colemont (°Wijchmaal, 20.6.1879 †Hasselt, 28.3.1950) was politiecommissaris te Hasselt van 1920 tot 1942. Maar hij werd op 1.1.1942 in disponibiliteit gesteld op grond van een besluit d.d. 23.12.1940 van Gerard Romsée, *Secretaris-generaal* van het *Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Volksgezondheid*.
[84] Kopie Duitse lijst van aankomst gevangenen in Gross Rosen op 30.10.1944, *Belgian Search Mission , Arolsen ITS/Service de Recherches des Déportés politiques belges*, Paris. François Melchior (nr. 82.282) – Henryk Machiels (nr. 82.314) – Fernand Van Bael (nr. 81.764) kwamen op die dag aan.
[85] DORA is een letterwoord voor *Deutsche Organisation für Reichs Arbeit*.
[86] LEVY, P. & C°, *Helden en martelaren 1940-45 De gefusiljeerden*, Uitgeverijhuis J. ROZEZ, Brussel, Nederlandse vertaling van Jacques Dickmans.
[87] X., *Le Livre d' Or de la Résistance Belge*, Les Editions Leclercq, Brussel, 1947.
[88] VERBEEK, G., *Dankbaarheid en Waardering*, Hasselt, 1982.
[89] Met dank aan Patrick Berx van het Sint-Jozefscollege te Hasselt.
[90] X., *Stijlvolle plechtigheid in het Justitiepaleis te Hasselt, onthulling van gedenkplaten ter nagedachtenis van Leon Leynen en Pierre Frère*, Het Belang van Limburg d.d. zondag 5.11.1950.
[91] Website https://www.veto.be/artikel/leuven-worstelt-zich-door-woii
Honoré Van Waeyenbergh (°Brussel, 25.11.1891 †Korbeek-Lo, 19.7.1971) was sinds 1940 rector van de Katholieke Universiteit van Leuven en maakt het de nazi's niet gemakkelijk in 1943 toen ze studenten wilden opvorderen voor verplichte tewerkstelling in Duitsland. Hij werd daarom gearresteerd en veroordeeld tot 18 maanden gevangenisstraf in Sint-Gillis, maar onder politieke druk eerder vrijgelaten. Tijdens zijn afwezigheid werd hij vervangen door Leo Suenens (°Elsene, 16.7.1904 †Brussel, 6.5.1996).
Monseigneur Van Waeyenbergh was een persoonlijke vriend van Léon Leynen.
[92] Xavier Byvoet (°Hechtel, 16.3.1881 †Hasselt, 5.12.1965).
[93] BYVOET, X., *Heldenhulde op het gerechtshof te Hasselt*, Rechtskundig Weekblad jg. 14 nr. 10/1950, p. 410.
[94] DOSSAER, A., *In memoriam rechter Marcel Kemp*, Limburgs Rechtsleven jg. 3/1977, p. 104.
Marcel Louis Joseph Marie Kemp (†Hasselt, 26.5.1977) begon zijn juridische loopbaan in 1937 als substituut-procureur des Konings te Tongeren. In 1945 werd hij benoemd tot vrederechter van Hasselt en Herk-de-Stad.
[95] THEUNISSEN, H., *Het leven van een Nacht und Nebel*, NSB Kortessem, 1995.
Henri Theunissen (°Hasselt, 3.8.1910) was de adjunct van BNB-leider Tony Lambrechts. Hij was tewerkgesteld bij de *Administratie der Belastingen* tijdens de Duitse bezetting en spioneerde als adjudant van *Service Marc* te Hasselt.
RUTTEN, M., *Oorlog in Limburg, markante feiten*, Tongeren, 1995, p. 24.
Henri Theunissen werd op 30.4.1943 aangehouden door de SiPo/SD te Hasselt en kwam terecht in de Duitse concentratiekampen. Hij overleefde en publiceerde in 1995 zijn memoires.
[96] TIMPERMAN, S., *Van de Vriendenkring van Gewezen Politieke Gevangenen in Silezië tot de stichting Auschwitz*, 2017. De vriendenkring werd op 31.3.1946 gesticht te Brussel met als eerste voorzitter Raymond Rivière (pseudoniem *Bond* in de organisatie *Clarence*), een overlevende van Gross Rosen.
Hij werd na diens overlijden in oktober 1951 opgevolgd door Adolphe d'Hondt, eveneens een overlevende van Gross Rosen. D'Hondt werd als voorzitter geflankeerd door ondervoorzitter Claire Duysburgh (1899-1980).

[97] Swidnica (voormalig Schweidnitz) is de huidige Poolse stad in Neder-Silezië, gelegen op 30 km ten zuidoosten van Bogoznica (voormalig Gross Rosen). De Duitse oorlogspiloot Manfred von Richthofen (1892-1918) alias *the red baron*, was de beroemdste inwoner.
[98]Website Hasel. Maria Ludovica Emiliana Fernanda Leynen (°Hasselt, 23.5.1902 †Hasselt, 1955) was getrouwd met Joannes Joseph Franciscus Maria Carolus Berrewaerts (°Hasselt, 1898 †Hasselt, 1972).
Zij baatte de kledingszaak *In de Klock* uit te Hasselt, Nieuwstraat 23 (later Koning Albertstraat).
[99] De *Aanvaardingscommissie* ressorteerde onder de *minister van Wederopbouw*.
Dossier 24.017/1104/1036 aangaande Léon Leynen.
[100] Rechter Ludovic Ulrix (°Brugge, 18.7.1904 †Hasselt, 1.2.1984) was getrouwd met de verzetsvrouw Tina Lucas (°Hasselt, 16.8.1914 †Hasselt, 16.6.2008), weduwe van Lucien Collin, leden van de pilotenhulplijn *Evasion*. Ludovic Ulrix was tijdens de naoorlogse repressie-processen in Limburg voorzitter van de Krijgsraad te Hasselt.
[101] STERK, J., *De zoon van stoker Leynen werkte voor de ARA*, De Tweede Wereldoorlog in Hasselt 2, p. 59.
X., *In Memoriam Substituut Leon Leynen van Hasselt*, Het Belang van Limburg d.d. 16.2.1950.